

Initiativärende mot Överförmyndaren i Nordanstigs kommun angående handläggningen av ett ärende om godmanskap

Initiativet

Vid min inspektion av Överförmyndaren i Nordanstigs kommun den 16 oktober 2001 noterades bl.a. följande vid granskningen av handlingarna i ärendet godmanskap för AA.

För AA, som 1993 år hade drabbats av en stroke, anordnades samma år godmanskap. Godmanskapet omfattar skyldighet att bevaka huvudmannens rätt och förvalta hans egendom. Till god man förordnades AA:s syster.

Av en minnesanteckning i akten framgår bl.a. att AA:s gode man den 27 mars 2000 kontaktade överförmyndaren och ”ville ge bort” ett litet skogsskifte, som tillhörde AA, till sin egen son som ”behövde” marken. Enligt anteckningen hade den gode mannen uppgivit att skiftet var värderat till 14 500 kr och att hon kunde tänka sig att betala en symbolisk summa för det och sedan skänka det till sin son. Av akten framgår vidare att skiftet såldes den 1 april 2000 till den gode mannens son för 1 500 kr. Huruvida AA samtyckt till försäljningen eller inte framgår inte.

Med anledning av vad som noterats beslutade JO att ta upp ett initiativärende.

I ärendet har överförmyndarens akt avseende godmanskap för AA lånats in och granskats. Därvid har – utöver vad som redogjorts för ovan – följande noterats.

- a) I årsräkningen för 1999 har överförmyndaren gjort vissa justeringar och antecknat att det finns en ”diff” på 6 700 kr. Trots detta har – såvitt framgår av akten – inga kontakter tagits med den gode mannen och har årsräkningen godkänts utan anmärkning.
- b) Av en lapp som uppenbarligen inkom tillsammans med nämnda årsräkning framgår att den gode mannen ville att överförmyndaren skulle vara behjälplig med att fylla i vissa siffror i den redan undertecknade årsräkningen. Såvitt kan utläsas skedde också så.
- c) I juli 2001 godkände överförmyndaren en försäljning av en åkerfastighet tillhörig AA för 10 000 kr. Av en minnesanteckning framgår bl.a. att den gode mannen uppgivit att ”ev. försäljningspris” enligt en mäklare var 10.000 kr. Huruvida AA samtyckt till försäljningen eller inte framgår inte. Däremot har angivits att skälet för försäljningen var att AA inte hade behov av åkermarken.

Utredningen

Överförmyndaren i Nordanstigs kommun har anmodats att yttra sig över de omständigheter som redovisats ovan, samt att redogöra för vilka krav överförmyndaren ställer på en god mans begäran om tillstånd till försäljning av fast egendom tillhörig huvudmannen när det gäller dels värdering av fastigheten, dels uppgift om huvudmannens inställning till försäljningen.

Av överförmyndarens remissvar framgår följande.

Punkterna a och b

Vid överförmyndarens granskning av gode mannens redovisning avseende år 1999 har överförmyndaren gjort följande överväganden och noteringar på redovisningsblanketten:

Bland huvudmannens tillgångar fanns redan 1995 ett skuldebrev noterat, ursprungligen uppgående till 200.000 kronor. Genom årliga amorteringar som framgår av årsräkningarna för 1997-98 har värdet på skuldebrevet reducerats till 174.000 kronor. Av årsräkningen för 1998 framgår att gode mannen haft svårigheter att på ett korrekt sätt redovisa skuldebrevet samt se sambandet mellan en delbetalning av en fordran och värdet på fordran. Den av gode mannen till årsredovisningen för 1999 bifogade lösa lappen får ses som bland annat ett uttryck för gode mannens tveksamhet inför redovisningen i den här aktuella delen. I sak har det inte funnits eller framkommit några delade meningar mellan gode mannen och överförmyndaren om vad som gäller beträffande skuldebrevet och hur det amorterats.

TVå andra noteringar på årsredovisningen finns – en räntjustering på 7.770 kronor och en innehållen preliminärskatt på ränta hos Nordbanken på 35 kronor. Uppgifterna i denna del är av överförmyndaren hämtade från ett av gode mannen ingivet saldobesked från bank.

Posterna Arvode till gode mannen och Ersättning för utgifter (6.552 kronor + 1.728 kronor) är belopp som överförmyndaren redan i juli 1998 fastställt och beslutat skall utgå av huvudmannens medel och är således också kända av både överförmyndaren och gode mannen.

Anteckningen på årsredovisningen ”diff. 6.700:-” är en framräknad differens mellan balansvärdena på redovisningsblanketten – enbart ett tekniskt balansvärde. I sak är enbart 4.500 kronor oredovisade (troligtvis oredovisade utgifter) efter att nedskrivning av reversen, räntor och preliminärskatt samt arvode och kostnadsersättning beaktats.

Mot bakgrund av att gode mannen gentemot överförmyndaren inte haft att avge en fullständig redovisning av sin förvaltning samt att drygt 75.000 kronor redovisats som levnadsomkostnader (hyra, hemtjänst, mat, kläder, räkningar) utan krav på fullständig verifikat, har överförmyndaren inte funnit skäl att ifrågasätta de oredovisade ca 4.500 kronorna.

Överförmyndaren är väl medveten om betydelsen av att det inte får råda någon tvekan om vilka uppgifter en god man har lämnat i sin redovisning och överförmyndarens anteckningar på redovisningshandlingen. Detta i synnerhet mot bakgrund av det straffrättsliga ansvar som följer med gode mannens undertecknade av årsräkningen. I de fall överförmyndaren gör sakliga ändringar i en god mans redovisning innan redovisningen godkänts av överförmyndaren, skall det naturligtvis framgå av anteckningarna att ändringarna gjorts med gode mannens medgivande och samtycke. Det kan också finnas skäl för överförmyndaren att härutöver göra vissa interna minnesanteckningar om förhållanden som eventuellt skall följas upp vid kontroll av senare redovisningar. För att justeringarna/anteckningarna av olika art och karaktär skall bli tydliga har Överförmyndaren i Nordanstig för avsikt att utarbeta nya redovisningsblanketter där överförmyndarens olika beslut och anteckningar tydligt hålls åtskilda.

Beträffande den här aktuella årsräkningen anser överförmyndaren att redovisningen kunnat godkännas trots det oredovisade beloppet, drygt 4.500 kronor. De noteringar som gjorts på redovisningsblanketten avsåg enbart förhållanden som var väl kända för gode mannen, även om gode mannen till en mindre del utelämnat vissa uppgifter och i andra avseenden ej haft klart för sig hur nedsättningen av fordran skulle redovisas.

Punkt c

Yttrande från huvudman

Överlåtelse av fastighet V 20:1 har ägt rum enligt köpekontrakt 2001-07-01 och 2001-07-13. Köpekontraktet har godkänts 2001-08-01 av överförmyndaren genom ett på köpekontrakten påskrivet delegationsbeslut.

Gode mannens försäljning av huvudmannens fastighet är typiskt sett en sådan disposition av huvudmannens egendom som faller in under 16. kap. 9 § föräldrabalkens regel om förvaltningsåtgärd av större vikt och kräver att överförmyndaren ger huvudmannen tillfälle att yttra sig. Överförmyndaren har inte i ärendet om godkännande av överlåtelse av fastigheten hört huvudmannen AA. Skälet härtill är att det varit överförmyndaren bekant att AA på grund av sitt sinnestillstånd varit ur stånd att ge uttryck för sin mening.

Överförmyndarens kännedom om AA:s hälsotillstånd är grundad på information om hans sjukdom redan från tiden för anordnandet av godmanskapet. Godmanskapet anordnades 1993 med stöd av bl.a. ett läkarintyg 1993-06-11, varav det framgår att AA:s hälsotillstånd ej medger att han hörs i frågan om godmanskapet.

Genom såväl muntliga som skriftliga uppgifter genom åren från gode mannen om att inte någon förändring inträffat i huvudmannens levnadssituation, att huvudmannen ej bor kvar i sitt tidigare hem samt att AA så sent som i början av februari 2001 haft en hjärtinfarkt, har överförmyndaren bibringats den uppfattningen att förutsättningar saknades för att höra huvudmannen inför överförmyndarens prövning. Även om det saknas ett uttryckligt undantag för att höra huvudmannen så har den nuvarande överförmyndaren även känt till att 2001 års fastighetsöverlåtelse har ett samband med tidigare närliggande fastighetsöverlåtelser av gode mannen år 1995 och år 2000.

Värdering av fastighet

Vid överförmyndarens godkännande av en fastighetsöverlåtelse är en av de väsentligaste frågorna att pröva de ekonomiska villkoren för överlåtelser.

I de flesta fall har överförmyndaren tillgång till en ansökan med skälen för överlåtelser, en överlåtelsehandling och en opartisk värdering av fastigheten där inte bara fastighetens värde framgår utan även en faktisk och teknisk beskrivning av objektet. Något ovillkorligt krav på en opartisk värdering finns inte uppsatt i lagstiftningen och upprätthålls inte heller av överförmyndaren. I det aktuella fallet är överlåtelseobjektet en mindre (1,6 ha) fastighet som till sin mest väsentliga del består av åkermark. Enligt överförmyndarens kännedom ligger aktuella priser på åkermark i Nordanstig på 4.000 - 5.000 kronor/ha. Även fastighetens taxeringsvärde, 6.000 kronor, och ringa areal, 1,6 ha, har överförmyndaren vägt in vid sitt godkännande av fastighetsaffären. Överförmyndaren har även beaktat att fastigheten under en längre tid utan vederlag varit upplåten till annan.

Överförmyndaren har således haft god kännedom om de aktuella prispåverkande faktorerna för fastigheten och därför i det speciella fallet inte infordrat en regelrätt opartisk värdering.

I ett kompletterande remissvar har överförmyndaren, angående försäljningen av ett skogsskifte som tillhörde AA till systersonen, dvs. den gode mannens son, anfört följande.

Det var huvudmannens egen vilja, enligt gode mannen, att sälja eller ge bort detta skogsskifte som omfattar ca ett hektar. Skogsskiftet hade tidigare tillhört en fastighet som AA ägt men sålt till sin systerson.

I samråd med överförmyndaren kom man fram till beslutet att en mindre summa skulle tas ut för skogsskiftet.

AA:s egen vilja var att både gård och skog skulle vara kvar inom släkten. Detta enligt gode mannen.

Taxeringsvärdet var 1 000 kronor.

Summorna som förekommer i minnesanteckningarna i akten är gode mannens uppgifter, som senare visade sig vara felaktiga.

Bedömning

Enligt 16 kap. 9 § föräldrabalken skall överförmyndaren innan han tar ställning till om samtycke skall lämnas till en förvaltningsåtgärd av större vikt, t.ex. försäljning av fast egendom, bereda den som har god man eller förvaltare samt dennes make eller sambo och närmaste släktingar tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsförlust. Någon formell möjlighet att underlåta att bereda en enskild som av medicinska skäl inte kan ha någon åsikt eller inte har förmåga att uttrycka den finns inte. Det får dock anses ligga i sakens natur att en enskild som efter utredning av läkare konstaterats inte kunna yttra sig, inte heller behöver beredas tillfälle att göra det. I sådana fall är det dock särskilt viktigt att överförmyndaren förvissar sig om att det skäl som anförts för att åtgärden skall genomföras är godtagbart med hänsyn till den enskildes behov och situation i övrigt.

Av läkarintyget från 1993 framgår att AA:s hälsotillstånd på grund av sviterna efter en stroke var sådant att han inte förstod vad godmanskapet innebar, och därför inte kunde höras i ärendet, att han hade mycket liten förmåga att kommunicera, men också att han möjligen ibland förstod vad som sades. Samtidigt finns ett intyg avgivet i september 1998 av en före detta granne till AA, enligt vilket det förefaller som att AA då förstod vad som sades och också kunde ge uttryck för sin vilja. I det läge jag beslutade att ta upp detta ärende framstod det mot bakgrund av dessa förhållanden som oklart huruvida AA:s vid sådana förvaltningsåtgärder av större vikt som åsyftas i 16. kap. 9 § föräldrabalken borde ges tillfälle att yttra sig eller om hans åsikt i vart fall borde utredas på något sätt. Vid de två försäljningar av fast egendom som hade genomförts fanns i akten inte någon utredning om AA:s aktuella hälsotillstånd eller inställning och – såvitt gäller försäljningen av skogsskiftet till den gode mannens son – inte heller någon uppgift om på vilket sätt affären skulle gagna AA.

Av remissvaret framgår att överförmyndaren genom muntliga kontakter med den gode mannen genom åren hållits underrättad om att AA:s hälsotillstånd inte förändrats sedan 1993 och mot den bakgrunden inte funnit det meningsfullt att bereda AA tillfälle yttra sig. Vidare har i remissvaret anförts att överförmyndaren ansåg sig ha sådana kunskaper om värdet på fastigheterna och om sambandet med tidigare genomförda försäljningar och – genom den gode mannens uppgifter – om vad AA själv ville, att överförmyndaren saknade anledning att anta annat än att försäljningarna var motiverade från AA:s synvinkel. Jag har inte funnit skäl att ifrågasätta riktigheten i överförmyndarens bedömningar i dessa avseenden. Mot

bakgrund av vad som har framkommit saknar jag anledning att kritisera överförmyndaren i nu anförda delar.

När det gäller överförmyndarens behjälplighet med att färdigställa årsräkningar vill jag anföra följande. Som överförmyndaren har påpekat i remissvaret är det av de skäl som angivits där självfallet av stor vikt att det framgår vilka uppgifter som lämnats av den gode mannen och vilka tillägg och ändringar som därefter gjorts av överförmyndaren. De förbättringar av blanketterna som överförmyndaren har anfört skall genomföras, vilka också – som jag uppfattar det – kommer att innebära att det framgår huruvida överförmyndaren varit i kontakt med ställföreträdaren i samband med en justering, förefaller mot bakgrund av detta väl motiverade. Jag har viss förståelse för att en ställföreträdare kan behöva diskutera med överförmyndaren hur vissa poster skall redovisas. Av skäl som nyss anförts kan det dock i sådana situationer vara lämpligare att överförmyndaren kallar ställföreträdaren till sig och går igenom de aktuella problemen och därefter låter ställföreträdaren själv fylla i räkningen än att överförmyndaren mer eller mindre själv färdigställer räkningen. Därigenom kan överförmyndaren förvissa sig om att ställföreträdaren förstår och tar till sig de kunskaper om hur redovisningen skall göras som han eller hon behöver för framtiden. Det är direkt olämpligt att en ställföreträdare skriver under en årsräkning mer eller mindre in blanco. De tillägg och ändringar som därefter görs kan nämligen enligt min mening inte anses avgivna på heder och samvete av ställföreträdaren, såvida inte denne skriver under på nytt (jfr JO:s ärende dnr 2571-2002). För bristerna i handläggningen av årsräkningen för 1999 i förevarande fall kan överförmyndaren inte undgå viss kritik.

Vad som i övrigt har framkommit i ärendet motiverar inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.